शिक्षा लेख सँगालो

(आम सञ्चार माध्यमहरूको प्रयोजनका लागि मात्र)

वर्ष २, अङ्क ११, २०६० पुस (Jan. 2004)

यस अङ्कमा

विशेष फिचर

१)	सबैका लागि शिक्षा : चुनौती कार्यान्वयनको	भुनव के.सी	पृष्ठ २
	फिचरहरू		
२)	सबैका लागि शिक्षा : सजिलो छैन बजेट जुटाउन	हरि थापा	पृष्ठ ४
३)	सबैका लागि शिक्षा : कहिले पुग्छ पिप्ले ?	केशवशरण लामिछाने	पृष्ठ ६
४)	उस्तै छ चेपाङको शैक्षिक अवस्था	अनमोलमणि/रामकुमार एलन	पृष्ठ ७
५)	सरकारी असफलताको एउटा नमूना	पुरुषोत्तम सुवेदी	पृष्ठ ८

शिक्षालाई अरू क्षेत्रभन्दा कम महत्व दिन नहुने निष्कर्षमा पुगेका छन् समाचारपत्रहरू । यद्यपि शिक्षामा स्तरीय फिचर लेखहरूको अभाव खट्किएकै छ । *शिक्षा पत्रकार समूह* ले यही अभावलाई महसूस गरेर पत्रपत्रिका र अन्य सञ्चार माध्यमलाई निरन्तर रूपमा शिक्षाका विभिन्न मुद्दा समेटिएका फिचर लेखहरूको सँगालो उपलब्ध गराउने अभियान थालेको हो । विभिन्न सञ्चार माध्यममा सक्रिय भएर शिक्षामा चासो राख्ने र स्वतन्त्र रूपमा सक्रिय पत्रकारहरू मार्फत सकेसम्म स्तरीय लेख सामग्री जुटाइनेछ । हामीले उपलब्ध गराएको सामग्रीलाई आफ्नो पत्रपत्रिकामा स्थान दिनुभयो भने हामी आफ्नो प्रयास सार्थक भएको ठान्नेछौँ । यस सँगालोका सामग्री छापिएपछि अन्तमा शिक्षा पत्रकार समूहलाई पनि जस दिनुहुनेछ भन्ने हाम्रो विश्वास छ । प्रकाशित सामग्रीको एकप्रति यस समूहलाई उपलब्ध गराइदिनुभएमा हामीबीचको व्यावसायिक सम्बन्धले अझ झाँगिने मौका पाउनेछ । स्तरीय फिचर सेवा उपलब्ध गराउने हाम्रो प्रयास निरन्तर रहनेछ । यो फिचर सेवा एक्सनएड नेपालको आर्थिक सहयोगमा तयार भएको हो ।

शिक्षा लेख सगालो इमेलमा उपलब्ध छ । इमेल प्राप्त गर्नको लागि सम्पर्क गर्नुहोला ।

सम्पादन : राजाराम गौतम

पत्राचारका लागि हाम्रो ठेगाना

शिक्षा पत्रकार समूह

पो.व.नं. २१८४३, फोन/फ्याक्सः ४२५७६५५
अनामनगर, काठमाडौं ।
इमेल : ejg@ntc.net.np

;a}sf nflu lzIff M r'gf}tL sfof{Gjogsf]

भुवन के.सी

सन् २००० मा सेनेगलको डकारमा भएको शिक्षा सम्बन्धी विश्व सम्मेलनले सन् २०१५ सम्ममा सबैलाई शिक्षाको पहुँच भित्र ल्याउने घोषणा गरेको थियो । सो सम्मेलनमा सबैका लागि शिक्षा अभियानको लक्ष्य हाँसिल गर्न ६ वटा ठोस उद्देश्यहरु अगाडि सारिएका थिए ।

- कम उमेरका बालबालिकाको हेरचाह र शिक्षा ,
- अप्ठ्यारो परिस्थितिमा रहेका सबै बालबालिकालाई प्राथमिक शिक्षा ,
- युवा र वयस्कहरुको शैक्षिक क्षमताबृद्धिको सुनिश्चितता ,
- प्रौढ साक्षरता, विषेश जोड महिलालाई ,
- विद्यालय शिक्षामा बालिकाको समान सहभागिता र
- गुणस्तरीय र जिवनउपयोगी शिक्षाबाट साक्षरता बढाउँने ।

पूर्व घोषित समयमा सबैका लागि शिक्षाका दुईवटा उद्धेश्य पुरा गर्न नसक्ने देशहरुको सूचीमा नेपालको नाम परेपछि सरकार झस्किएको छ । जव पऱ्यो राती, अनि बुढी ताती' भनेझैं सरकार त्यसपछि नीति नियम बनाउन, परिमार्जन गर्न र तिनलाई लागू गर्न थप अग्रसर भएको छ । डकार सम्मेलन सम्पन्न भएको दुई बर्ष नपुग्दै युनेस्कोले लैंगिक समानता र प्रौढ साक्षरताको उद्धेश्य हासिल गर्न नसक्ने चेतावनी दिएपछि उसकै सुझाव अनुरुप लक्ष्य पुरा गर्न सरकारले थप सक्रियता र प्रयास अघि बढाएको छ ।

डकार सम्मेलन अनुसार, सन् २००५ सम्ममा प्राथमिक तथा माध्यमिक शिक्षाको माध्यमबाट लैंगिक विभेद अन्त्य गर्नुपर्ने थियो । तर, त्यो लक्ष्य पुरा नहुने स्पष्ट भइसकेको छ । शिक्षा विभागको पछिल्लो तथ्थाङ्क अुनसार, विद्यालयमा खुद भर्नादर ८६. ९ प्रतिशत छ भने बालिकाको ७५.१ छ । शिक्षाविद् डा हृदयरत्न ब्रजाचार्य चेतावनीपछि सरकारी स्पिरिट' बढेको र यसलाई अझ बढाउन आवश्यक भएको बताउँछन् ।

बाँकी चारवटा उद्देश्यहरु कम उमेरका बालबालिकाको हेरचाह, सबै बालबालिकालाई प्राथमिक शिक्षा, वयस्कहरुका लागि जिवनउपयोगी शिक्षाको सुनिश्चितता र साक्षरता बृद्धि गर्नेतर्फ युनेस्कोले चेतावनी मिश्रित प्रतिक्रिया नदिएपनि सरकार गम्भीर चाहिँ हुनुपर्छ । सामुदायिक विकास प्रवर्तन केन्द्रका निर्देशक प्रकाशसिंह अधिकारी भन्छन् "शिक्षा मन्त्रालयको संरचनामा परिवर्तन नगरी अघि बढने हो भने फेरी पनि नेपालले पहिलेकै नियति भोग्ने अवस्था आउन सक्ने हुँदा वेलैमा ध्यान दिएर अघि बढन आवश्यक छ ।"

त्यसो त अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धता अनुसार नेपालले सबैका लागि शिक्षा राष्ट्रिय कार्ययोजना बनाइसकेको छ । दुई बर्ष भन्दा बढी सयम लगाएर तयार पारिएको सो योजनामा सन् २०१५ भित्रमा सबैका लागि शिक्षा कार्यक्रम सफल पार्ने योजनाहरु समावेश गरिएको छ । शिक्षा मन्त्रालयका प्रवक्ता लवप्रसाद त्रिपाठीका अनुसार, अव निकट भविष्यमा नै विद्यालय शिक्षा सुधारका लागि संचालन गरिएको आधारभुत तथा प्राथमिक शिक्षा कार्यक्रमलाई सबैका लागि शिक्षा कार्यक्रममा समायोजन गरिनेछ । र, शिक्षाका अरु कार्यक्रमलाई पनि सबैका लागि शिक्षा कार्यक्रमको उद्धेश्य पुरा गनेतर्फ केन्द्रित गरिनेछ ।

डकार सम्मेलनपछिको तीन बर्षमा सरकारले शिक्षा विभाग र अनौपचारिक शिक्षा केन्द्रलाई सुदृण गर्ने, शिक्षा ऐनमा परिमार्जन गरी शिक्षामा समुदायको भूमिकालाई बढाउने नीति लियो । शैक्षिक सुधारका लागि २९ सुत्रिय शैक्षिक कार्यक्रम सार्वजनिक गर्ने, छ वटै लक्ष्यलाई कार्यान्वयनमा लान सजिलो बनाउन थेमेटिक ग्रुपलाई परिचालन गर्नेदेखि सन् २००४ देखि २००९ सम्ममा सबैका लागि शिक्षाको विशेष कार्ययोजना तयार पारियो ।

विश्व समुदायले छ वटा थेमेटिक समूह बनाएर गठन गरी कार्ययोजना बनाउँदा नेपाल त्यो भन्दा एक कदम अघि बढेर आदिबासी, जनजाती तथा भाषिक अल्पसंख्यकबारे छुट्टै थेमेटिक ग्रुप गठन गऱ्यो । सातवटा थेमेटिक ग्रुपको अध्ययन तथा अनुसन्धानबाट आएका सुझावलाई कोर ग्रुप ले राष्ट्रिय कार्ययोजनामा समावेश गरेको छ । शिक्षामन्त्री, शिक्षाविद्, अनुसन्धानदाता समेत रहेको यस ग्रुपले तयार गरेको योजनालाई मन्त्रिपरिषद्को बैठकले समेत पारित गऱ्यो ।

योजनाको कार्यान्वयन र विदेशबाट रकम ल्याउन सजिलो पार्न पनि कार्ययोजनालाई मन्त्रिपरिषद्बाट पारित गर्नुपरेको शिक्षा मन्त्रालयका अधिकारीहरु बताउँछन् ।

योजनामा तीन बर्षदेखि पाँच बर्ष सम्मका बालबालिकाको विकासका लागि थप ३३ हजार प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र खोल्ने लक्ष्य लिइएको छ । विद्यालयतहमा र समुदाय दुवैले पुर्व प्राथमिक शिक्षा संचालन गर्ने व्यवस्था मिलाउने रणनीति सरकारको छ । प्रारम्भिक बालविकासबारे अभिभावकहरुलाई प्रोत्साहन गर्ने, महिला सहजकर्तालाई प्राथमिकता दिने पनि सरकारले बताएको छ ।

विद्यालय शिक्षाबाट बञ्चित भनिएका बीस प्रतिशत बालबालिका मध्ये धेरैजसो गरिव तथा पिछडिएका समुदायका छन् । तिनीहरु सबैलाई विद्यालय ल्याउने काम चूनौतीपुर्ण रहेको शिक्षासंग सम्बद्ध अधिकारीहरु नै स्वकिार गर्छन । नेपालका लागि युनेस्कोका महासचिव खगेन्द्र बस्नेतका विचारमा पैसा हुनेका छोराछोरीहरु विद्यालय आइसकेकाले पिछडिएकालाई कसरी विद्यालय ल्याउने भन्ने नेपालका लागि ठुलो समस्या हो । त्यस्ता परिवारका बालबालिकालाई विद्यालय ल्याउन सरकारले अनिवार्य प्राथमिक विद्यालय शूरु गर्ने, दलित तथा पिछडिएका बर्गबीच संचालन गरिएको छात्रवृत्ति कार्यक्रमलाई अझ बढी प्रभावकारी बनाउदै लैजानुपर्छ । विद्यालय आएका बालबालिकाले विद्यालय नछोडुन भन्ने ध्येयले दलित तथा पिछडिएका विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति कार्यक्रम, खाजा कार्यक्रमलाई अझ बढी प्रभावकारी रुपमा अघि बढाउने, विशेष शिक्षालाई जोड दिने, कक्षा एक र दुईमा स्वत उर्तिण गर्ने नीति सरकारले लिने सोच बनाएको छ ।

सिकाइ स्तर र उपलब्धीलाई बढाउन पाठ्यक्रममा बढी भन्दा बढी सुधार गर्ने, प्राविधिक शिक्षामा जोड दिने, सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरु स्थापना गर्ने लक्ष्य सरकारको छ । तर शिक्षा क्षेत्रका अधिकारी भने यस्तो उपलब्धी हाँसिल गर्न दक्ष जनशक्तिको अभाव देख्छन् । साक्षरता बढाउन अनौपचारिक शिक्षालाई शसक्त रुपमा अघि बढाउने, महिला साक्षरता कार्यक्रम संचालन गर्ने, बयस्कहरुलाई परम्परागत ढंगबाट शिक्षा दिने, लैगिक विभेद हटाउन विद्यालयमा बालिका ल्याउन विशेष छात्रवृत्तिको कार्यक्रम ल्याउने, प्रत्येक विद्यालयमा महिला शिक्षिका राख्ने,लैंगिक समानता बारे जनचेतना जगाउने कुरा पनि सो कार्ययोजना भित्र परेको छ ।

समाजशास्त्री डा कृष्ण भट्टचन "जब सम्म सबैले मातृ भाषामा शिक्षा हासिल गर्ने वातावरण बन्दैन, तब सम्म सबैका लागि शिक्षा अभियान सफल हुन सक्दैन" भन्छन् । सायद यसैलाई आत्मसाथ गर्दै सरकारले अभिभावकहरुलाई आय आर्जनको बातावरण सिर्जना गर्ने, जातिय र भाषिक विविधता भएकाले मातृभाषामा शिक्षा दिने कार्यलाई आगामी दिनमा अझ बढी प्राथमिकता दिने भएको छ ।

सरकारले कार्ययोजनामा समावेश गरेको प्रतिवद्धता र योजनाहरु निश्चित रुपमा प्रभवकारी छन । तर प्रश्न उठ्छ ती प्रतिवद्धता पूरा गर्न सरकार कति सक्षम छ वा कति गम्भीर छ ? समुदायलाई समेत परिचालन गरेमा सफलता मिल्ने विचार प्रकाशसिंह अधिकारीको छ ।

शिक्षाविद् ब्रजाचार्य भन्छन "योजनामा खोट लगाउने ठाउँ छैन । कार्यान्यनमा इमान्दािरता हुन्छ, हुदैन,त्यसमा नै भावी परिणाम निर्भर रहन्छ ।" नेपाल शिक्षक संघका अध्यक्ष भट्टराई आफूहरु सबैका लागि शिक्षा अभियानलाई सहयोग गर्न तयार भएपनि भुमिका नपाएको बताउछन् । उनको भनाइमा "सहयोग गर्न तत्पर भएपनि सरकारले वास्तै गरेको छैन ।" सबैका लागि शिक्षा सफल पार्न अभिभावकहरुलाई आफना बालबालिका विद्यालय पठाउनुपर्छ भन्ने भावना जगाउन पनि त्यतिकै आवश्यक छ ।

शिक्षाविद् डा शिवराज लोहनी सबैका लागि शिक्षा कार्यक्रम सफल पार्न अनिवार्य विद्यालय शिक्षाका लागि कानून नै बनाउनुपर्ने बताउँछन् । नेपालमा अहिले पनि ३८ प्रतिशत जनता गरिवीको रेखामुनी छन् । त्यसमध्ये करिव १७ प्रतिशत अति विपन्न बर्गमा पर्छन । डा. लोहनीका अनुसार, सबैका लागि शिक्षाका अगाडि गरिवी ठुलो चुनौतीका रुपमा देखापरेको छ । त्यसैले गरीब समुदायलाई शिक्षा दिने खालका कार्यक्रमलाई विशेष जोड दिन आवश्यक छ । डकार सम्मेलनले सहभागीता प्रणालीलाई जोड दिएको भएपनि सरकारले विगतमा समुदाय र गैरसरकारी संस्थालाई वेवास्ता गरेका कारण सवैका लागि शिक्षा कार्यक्रम असफल भयो ।

औपचारिक होस् वा अनौपचारिक सबैलाई शिक्षा प्रदान गर्नु नै सबैका लागि शिक्षा हो । सन् १९९० मा थाइल्याण्डको जोम्टिनमा शिक्षा सम्बन्धी विश्व सम्मेलन भएदेखि सबैका लागि शिक्षा अभियान शुरु भएको हो । अहिलेसम्म आउँदा नेपाललाई मात्र होइन, चीन, भारत जस्ता विकासको बाटोमा द्रुतगतिमा अघि बढेका कयौ मुलुकलाई चूनौती बनिरहेको छ ।

जोम्टिन सम्मेलनले सबैका लागि शिक्षा अभियानमा शिशु स्याहार, विद्यालय जाने उमेरका सबै बालबालिकालाई विद्यालयको पहुँच पुऱ्याउने, प्रौढ निरक्षरता घटाउने सिकाइ उपलब्धीलाई विकसित गर्ने, प्रौढ तथा युवाहरुलाई तालिम प्रदान गर्ने र दिगो विकासका लागि आवश्यक पर्ने ज्ञान सिपको आदान प्रदानलाई समावेश गरेको थियो ।

कार्यक्रमलाई सन् २००० भित्र सफल बनाउने उद्धेश्य लिइएपनि त्यस अवधिमा नेपालमात्र होइन, विश्वका अधिकांश देशहरु आफनो उद्धेश्य पुरा गर्न असफल भए । प्रतिबद्धता पुरा गर्न नेपालका तर्फबाट कुनै पहल नभएको भने होइन, सबैका लागि शिक्षा राष्ट्रिय कार्ययोजना बनाउने, प्राथमिक शिक्षा विकास परियोजना, आधारभुत तथा प्राथमिक शिक्षा कार्यक्रम लागू गरिए । राष्ट्रिय शिक्षा नीति तथा कार्यक्रमको समीक्षा गर्न राष्ट्रिय शिक्षा आयोग गठन गरियो ।

आठौ नवौ पंच बर्षिय योजनाको कार्यान्वयन, पाठ्यक्रममा परिवर्तन, शिक्षा नियमावलीमा परिमार्जन, प्राथमिक शिक्षा विकास परियोजनाको कार्यान्वयन, स्रोत केन्द्रको विकास, प्रत्येक विद्यालयमा एक शिक्षिका राख्ने योजना, शिक्षा विभागको गठन मात्र भएन, मातृभाषामा शिक्षा दिन पनि शुरु गरियो । व्यावासियक तथा सिप मुलुक शिक्षा दिन प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद् खोलियो ।

अपेक्षित परिणाम हासिल नुहुनमा शिक्षा विश्लेषकहरु भन्छन साधन स्रोतलाई ख्याल नगरी प्रतिबद्धता जाहेर गर्नु, राजनीतिक अस्थीरता, नेतृत्वमा जिम्मेवारी बोधको अभाव हुनु, शिक्षाका कार्यक्रमहरुबीच तालमेल नहुनु, कार्यप्रणालीमा परिवर्तन ल्याउन नसक्नु, सरकार र गैर सरकारी सस्थाबीच तालमेल कायम हुन नसक्नु मुख्य कारण हुन ।' नेपाल शिक्षक संघका अध्यक्ष केशव प्रसाद भट्टराईको भने आफनै तर्क छ । उनी भन्छन् "शिक्षकहरुलाई वेवास्ता गरी अघि बढनाले पनि त्यतिवेला सरकार असफल भएको हो ।"

दश बर्षको अवघिमा ठ्याम्मै प्रगति नभएको भने होइन । सन् १९९१ मा मुलुकमा प्राथमिक विद्यालयको संख्या करिव १८ बाट २५ हजार पुग्यो । २८ लाख ८४ हजार बालबालिकाले विद्यालय शिक्षा आर्जन गरेकोमा पछि ३७ लाख ८० हजार नाघ्यो । सन् २००० मा निरक्षरको संख्या ३३ प्रतिशतमा झार्ने लक्ष्य राखिएपनि त्यतिवेला मुलुकमा साक्षरता प्रतिशत ५५ को हाराहारीमा पुग्यो । लैंगिक असमानता, जीवनउपयोगी सिप आर्जनमा केही सुधार भएपनि अपेक्षित सुधार भएन । नेपालका लागि युनेस्कोका महासचिव खगेन्द्र बस्नेतले जोम्टिन सम्मेलनका उद्धेश्य पुरा गर्न असक्षम भएकाले नै सबैका लागि शिक्षा अभियानको समय थप गर्नुपरेको बताउँछन् ।

तर शिक्षा मन्त्रालय भने सबैका लागि शिक्षा कार्यक्रम असफल भएको मान्न तयार छैन । शिक्षा मन्त्रालयका प्रवक्ता लवप्रसाद त्रिपाठीको भनाइ छ "लक्ष्य हासिल गर्न नसकेको मात्र हो, त्यस अविधमा हामीले धेरै प्रगति हासिल गऱ्यौ ।" विगतका कमजोरी र असफलताबाट पाठ सिकेमात्रै भावी दिनमा सुधारको अपेक्षा गर्न सकिन्छ । त्यसैले सरकारले सवैका लागि शिक्षा अभियानलाई सफल बनाउन काममा स्पष्टत र चुस्तता ल्याउनु जरुरी छ । जोम्टिन सम्मेलनमा नेपालका तर्फबाट भाग लिनुभएका पुर्व शिक्षामन्त्री चौधरी भन्छन् "नेतृत्वमा इमान्दारिता र कार्यान्यनमा प्रतिबद्धता भए सबैका लागि शिक्षा अभियान २०१५ भन्दा पनि पहिले नै पूरा हुनसक्छ ।"

शिक्षा लेख संगालो/शिक्षा पत्रकार समूह

;j}sf nflu lzIff M ;lhnf] 5}g jh]6 h'6fpg

हरि थापा

बन्दीपुरको वडा नं. ८ मा पर्ने भुजेल गाउँको श्रीबाराही प्राथमिक विद्यालयमा सधैं झैं पुस १ गते पनि कक्षा शुरु भयो । ४ देखि १० वर्ष बीचका झण्डै १२ जना बच्चा खाली गोडा र पातलो लुगाले आँङ ढाकेर पढ्न बसेका छन् । हातमा लठ्ठी लिएका अस्थायी शिक्षकले कालोपाटीमा लेखिएका शब्दहरु भट्याउन थाले । विद्यार्थीहरुले पनि उनलाई साथ दिए घरर: घरर । गमल: गमल । खलल । खलल । सरर: सरर । गलल: गलल । कलम आदि ।

बीपीइपी अन्तर्गत जापान सरकारको सहयोगमा निर्मित दुई कोठे भवनको एउटा कोठा शिक्षकहरुले प्रयोग गरेका छन् र एउटा कोठामा १ कक्षाका विद्यार्थीलाई राख्ने बन्दोवस्त मिलाइएको छ । शिक्षक कोठामा एउटा थोत्रो दराज र दुई

तीनवटा कुर्सी मात्रै छ भने विद्यार्थी पढ्ने कोठामा धुलोमाटोको थुप्रोमा ४ ५ वटा छोटो आकारका बेञ्च छन् । तनहुँ जिल्लाको गरीब वस्तीमा गनिने यो गाउँका भुजेलहरुले आफ्ना बालबालिका सो विद्यालयमा पढाउने गर्छन् ।

झण्डै ४० घर भएको सो गाउँको प्रत्येक घरमा सरदर ५ जना बालबालिका छन् । तर ४० जनाले नाम लेखाएको सो विद्यालयमा आउनेको संख्या मुस्किलले २० पुग्छ । सरकारले दुईजना शिक्षकको व्यवस्था गरिदिएको छ । २ र ३ कक्षाका विद्यार्थीलाई गाउँलेले आफ्नै पहलमा बनाएको सानो दुईकोठे भवनको अध्यारो कोठामा पढाइन्छ, जहाँ बढीमा ५ जना विद्यार्थी छन् । अभिभावकमा विद्यालयप्रति खासै चासो छैन भने करिव करिव सजायँ केन्द्र' जस्तो अवस्थामा रहेको त्यस विद्यालयका विद्यार्थीको पनि पढाइप्रति लगाव देखिँदैन । कतिबेला घण्टी बज्छ र मुक्ति मिल्छ भन्ने मानसिकतामा त्यहाँका बालबालिका रहने गर्छन् ।

डकार सम्मेलनको उद्देश्यलाई पछ्याउँदै विद्यालय उमेरका बालबालिकालाई समावेश गरेर गुणस्तरीय शिक्षा दिने सरकारी योजनालाई तनहुँको सो विद्यालयको वातावरणले ब्यङ्ग गरिरहेको छ । गरिव बस्तीका अरु थुप्रै विद्यालय यही हालतबाट गुज्रिरहेका छन् । एकातिर सरकारी विद्यालय र त्यहाँका विद्यार्थीको यस्तो हविगत छ भने सरकारले सन् २०१५ सम्ममा सबैको लागि शिक्षा प्रदान गर्ने लक्ष्य लिएको छ । सो लक्ष्य पूरा गर्न उसले झण्डै ३ खर्ब रुपैयाँको महत्वाकांक्षी बजेट जुटाउने लक्ष्य लिएको छ । सो बजेटमध्ये १ खर्ब ६० अरब जति सरकारले र करिव ८३ अर्व रुपैयाँ दाताबाट र झण्डै ५५ करोड अभिभावक र समुदायबाट जुटाइने भनिएको छ ।

सन् २००९ सम्मका लागि विदेशी दातृ संस्थाहरु विश्व बैंक, फिनिडा, नोराड, डानिडा, बेलायत सहयोग नियोग लगायत १४ दातृ निकायले ११ अर्ब ३२ करोड रुपैयाँ ऋण तथा अनुदान दिने प्रतिवद्धता जाहेर गरेका छन् । जुन सरकारको अनुमानित बजेट भन्दा निकै कम हो । के त्यसो भए सरकारले सबैका लागि शिक्षा कार्यक्रमलाई आवश्यक रकम कसरी जुटाउला ? प्रष्ट योजना सहित कार्यान्यनतर्फ आग्रसर भएमा मात्रै उसले दातृ समुदायबाट थप सहयोग पाउने छ । त्यसैले सबैका लागि शिक्षा दिने उद्देश्यले बनाइएको राष्ट्रिय कार्ययोजनाको कार्यान्वयन गर्ने प्रतिवद्धता मात्रै होइन, कार्यान्वयनको थालनी नै शुरु गरेर दातृ समुदायलाई विश्वास दिलाउनु आवश्यक छ ।

दाताहरुले पहिले नै कागजी राम्रो योजना मात्र भएर हुँदैन व्यवहारमा देखाउनुपर्छ भनेका छन । आफ्ना छोराछोरीलाई निजी विद्यालयमा पढाएर गरीब बालबालिकालाई दया गरेको शैलीमा कामचलाउ शिक्षा दिलाउन प्रयास गर्ने राजनीतिज्ञ र प्रशासकहरुबाट स्पष्ट योजना र व्यवहारिक कार्यन्वयनको प्रतिवद्धता कमै अपेक्षा गर्न सकिन्छ । जस्तो : प्राथमिक विद्यालयका बालबालिकालाई निशुल्क पुस्तक उपलब्ध गराउने पहिलो उद्देश्यमा परिवर्तन गरेर पुराना पुस्तक पनि संकलन गर्ने नीति अगाडि सारियो तर यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुन सकेको छैन । पाठ्यपुस्तक वितरणका लागि आवश्यक पर्ने रकम माग गर्दा अर्थमन्त्रालयले झण्डै ७० प्रतिशत कटौती गर्ने गरेको गुनासो शिक्षाका पदाधिकारीहरुको छ । केही समय अघि शिक्षाले २५ करोड मागेकोमा अर्थले ७ करोड मात्र दिने निर्णय गऱ्यो ।

सरकारले बालविकास केन्द्रको संख्या तेह्रहजार पुऱ्याउने, २ लाख ६६ हजार अभिभावकलाई अभिभावक शिक्षा दिने, प्राथमिक तहको खुद भर्नादर ९० प्रतिशत पुऱ्याउने आदि लक्ष्य राखेको छ । छात्रवृत्ति, पौष्टिक आहारा र महिला शिक्षिकाको अनुपात ३० प्रतिशत पुऱ्याउने लक्ष्य पनि यसैसंग गाँसिएको छ । तर, विज्ञहरु सरकारी योजनासंग सहमत छैनन । शिक्षा पत्रकार समूहद्वारा आयोजित एउटा अन्तर्क्रिया कार्यक्रममा डा. कृष्णबहादुर भट्टचनले भनेका थिए, “डकारमा जतिसुकै डकारेको भएपनि नेपालमा बाहुनवादी सोच, नीति र अभ्यासहरु जहिलेसम्म अन्त्य हुँदैन त्यसबेलासम्म ती कुराहरु पूरा हुँदैनन् । म ग्यारेन्टी दिएर भन्छु यही गतिमा जाने हो भने उपलब्धि शुन्ना नै हुन्छ ।”

निश्चित योजनामा सबैको सहयोग खोज्ने र उनीहरुलाई स्पष्ट जिम्मेवारी दिएर सहभागी गराउन सरकार तत्पर नभएको अवस्था छ । शिक्षाविद् डा. विद्यानाथ कोइरालाका विचारमा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्था (आइएनजीओ) हरुले पनि राम्ररी सघाउन सक्छन् । उनीहरुसंग पर्याप्त आर्थिक स्रोत छ तर खर्च गर्ने राम्रो वातावरण पाउन सकिरहेका छैनन ।

हुनपनि व्यापारिक प्रतिष्ठान, एनजीओ र आइएनजीओहरुलाई प्रभावकारी रुपमा अगाडि बढ्नका लागि सरकारले अझै पनि स्पष्ट कार्यक्रम तयार गर्न सकेको छैन । उनीहरु आफ्नै तरिकाले कार्यक्रमहरु संचालन गरिरहेका छन् । सरकारी योजनासंग यसको तालमेल हुन सकेको छैन । सामुदायिक विकास प्रवर्तन केन्द्रका अध्यक्ष प्रकाशसिंह अधिकारीको गुनासो छ, “सरकारले अझै गैरसरकारी संस्थाहरुले औपचारिक शिक्षामा काम गर्नसक्छन् भनेर विश्वास नै गरेको छैन । ”गैरसरकारी संस्था, अभिभावक, समुदायसंग समन्वय नगरी सरकार अघि बढ्दा एक त सफल हुन सक्दैन, दोस्रो अनुमानित बजेटको व्यवस्थापनि हुनसक्दैन् । त्यसैले बजेट जुटाउन र कार्यक्रम सफल पार्नेतर्फ सरकारले पाइला चाल्नुपर्छ ।

)(

;a}sf nflu lzIff M slxn] k'U5 lkKn] <

केशवशरण लामिछाने

लालबहादुर विश्वकर्माका पाँचै सन्तानले विद्यालय जाने उमेर पार गरिसके। र, पनि उनीहरुमध्ये कुनैले आजसम्म स्कुलको दैलो टेकेका छैनन्। चार छोरी र १ छोरामध्ये जेठी छोरीको विहे भइसकेको छ भने ११ वर्षकी माइली छोरी कुमारी, ९ वर्षकी मीनमाया, ५ वर्षकी धनमाया, ३ वर्षकी इमला र ७ वर्षीय छोरा तेजबहादुरको कपी कलमसंग खेल्ने हातहरु दिनभरी धुलो खेलेरै बित्ने गरेको छ।

लालबहादुर विकट गाउँका बासिन्दा होइनन्, कास्की जिल्लाको लेखनाथ नगरपालिकामा पर्ने बेगनास तालको किनारमा रहेको पिप्ले भन्ने वस्तीमा उनीसहित अन्य केही दलित परिवार बसोबास गर्छन। पर्यटकीय क्षेत्र तथा अर्को ठूलो शहर पोखराबाट निकै नजिक रहेको पिप्लेमा शिक्षाको पारिलो घाम त परै जावस, शिक्षाको पिलपिले बत्ती समेत बलेको छैन भन्दा फरक पर्दैन। सरकार एकातिर सवैका लागि शिक्षाको नारा लगाइरहेको छ भने उता सुगम ठाउँ तर गरीव समुदायका बालबालिका पढाईबाट वञ्चित भइरहका छन्।

त्यसो त पिप्ले क्षेत्रमा विद्यालय नै नभएको चाहिँ होइन। राम्रो आर्जन हुने खानेका बालबच्चा पढ्ने अंग्रेजी बोर्डिङ्ग स्कुलहरु त्यहाँ वरिपरी छन तर तिनमा आफना बालबच्चा पढाउने हैसियत उनीहरुको छैन। वेगनाश ताल मत्स्य व्यवसायी समितिका अध्यक्ष समेत रहेका ज्ञानबहादुर कमाई अनुसार बालबच्चा बोर्डिङ्गमा पढाउन नसकेको पीडा व्यक्त गर्दै भन्छन "घर नजिक सरकारी स्कुल छैन टाढा केटाकेटीलाई पठाउन कठिनाई छ।"

पिप्लेकै अर्का दलित लीलाबहादुरले एक घण्टाको दुरीमा रहेको विद्यालयमा आफना बालबच्चा भर्ना गराएका थिए। आफना सवै सन्तान आफूजस्तो अनपढ नहोउन् भन्ने चाहाना भएका उनको सपना अधुरै रहयो। भन्छन "स साना बालबच्चा त्यति टाढाको स्कुल जानै सकेनन्। धेरै जसो समय बीचै बाटो बाट फर्किन्थे।" लीलाबहादुरका छिमेकी सत्यबहादुर नेपालीका स्कुल जाने उमेरका दुई सन्तानको हालत उस्तै छ।

यस वस्तीका युवाहरुको पीडा अर्कै छ। उमेर सानो हुँदा विद्यालय टाढा भएकाले पढ्न जान पाउदैनन्, जब कुरा बुझ्ने हुन्छन, सानो कक्षामा पढ्ने उमेर वितिसकेको हुन्छ। सानो कक्षादेखि पढाई शुरु गर्न लाज लाग्ने हुँदा पढ्न नगएको उनीहरु बताउँछन। लेखनाथ नगर पालिकाको वडा न ९ मा पर्ने पिप्लेका बालबालिकाले पढन चाहेमा १ घण्टाको उकालो बाटो हिडेर पचभैया भन्ने ठाउँमा पुग्नुपर्ने बाध्यता छ। पचभैयाँको अमरसिद्ध नमूना माविको विकल्प शिशुवाको लक्ष्मी आदर्श मावि पनि छ। तर शिशुवाको स्कुल जान मोटर बाटो हिडनु पर्ने हुँदा असुरक्षाको अर्को खतरा छ। बसमा पठाउने खुबी उनीहरुसंग छैन।

लेखनाथ नगरपालिकाका अन्य ठाउँमा ३/४ वर्षकै उमेरमा बालबालिकालाई विद्यालय पठाउन शुरु गर्ने चलन छ। तर, घर छेउमा विद्यालय नहुँदा पिप्ले टुडाँका बालबालिको त्यो उमेरमा विद्यालय जाने अवसर नपाएका हुन। पिप्लेमा कथित अछुत मध्ये माछा मारेर जीविको पार्जन गर्ने जलारी जाति मध्ये १८ परिवार मध्ये २ परिवारका ३ बालबालिका बोर्डिङ्गमा भर्ना गरिएका छन्। केहीले बालबालिका छिप्पीसकेका भए पनि टाढाको सरकारी विद्यालयमा नै पठाउनु परेको छ। जलारीसंगै पिप्ले टुडाँ नजिकै अरु जातिमा मानिसहरुको ३८ परिवार छन्। जलारीहरुलाई जस्तै उनीहरुका साना बालबालिकालाई विद्यलाय पठाउन एकै किसिमको समस्या छ।

"तर अरु जातका धनी छन् सबैले बोर्डिङ्गमै पढाएका छन्।" ज्ञानबहादुर भन्छन् "समस्या त खासमा हामी गरिवलाई नै छ।" यो समस्या बारे पटक पटक स्थानीय निकायलाई जानकारी गराएको पनि जलारीहरु बताउँछन। "चुनाव आउँदा स्कुल बन्छ भन्छन तर पछि कसैले वास्तै गर्दैनन्।" उनीहरुको दुखेसो छ । कास्कीका जिल्ला शिक्षा अधिकारी बलराज पौडेलका अनुसार, शिक्षा ऐन बमोजिम कुनै पनि संघ संस्थाले गाउँ विकास समिति वा नगरपालिकाको सिफारिस सहित निवेदन दिए कुनै पनि ठाउँमा सरकारी विद्यालय खोल्न शिक्षा कार्यालयले अनुमति दिनसक्छ। तर उनीहरुलाई स्कुल खोल्ने सिफारिस होइन, एउटा प्राथामिक विद्यालय चाहिएको छ। पिप्ले गाउँका बासिन्दाले आफनो समस्या पटक पटक नगरपालिका र रेडक्रस सहितका समाजिक संस्था सम्म पुऱ्याइसकेका छन तर कसैले विद्यालय खोल्ने प्रकृया सिकाइदिएको पनि छैन र सहयोग पनि गरेको छैन।

सरकारले पोहोरदेखि नै कक्षा १ मात्रै खोल्ने अनुमति नदिन निर्देशन जारी गरिसकेको र स्कुल खोलिएपछि शिक्षक दरबन्दी, भवन लगायतका कुरामा लगानी समेत गर्नुपर्ने भएकाले शिक्षा कार्यालय त्यहाँ स्कुल खोल्ने योजना बनाउन समेत सक्ने अवस्थामा नभएको जिल्ला शिक्षा अधिकारी पौडेल बताउछन् । तर, सबैलाई समान शिक्षाको अवसर दिने अभियानमा हिडेको सरकारले पिप्लेका गरीव समुदायलाई पनि शिक्षा पाउन सक्ने वातावरण चाहिं बनाइदिनुपर्छ ।

शिक्षा लेख संगालो/शिक्षा पत्रकार समूह

⁂

p:t} 5 r]kfªsf] z}lIfs cj:yf

अनमोलमणि/राजकुमार एलन

मकवानपुर राक्सिराङका पूर्णबहादुर प्रजाको आर्थिक अभावका कारण पढाइ बीचमै छुट्यो । कक्षा ८ सम्म अध्ययन गरेका उनले माध्यामिक शिक्षा पूरा गर्न सकेनन् । स्थानीय जनएकता क्लवको अध्यक्ष समेत रहेका प्रजाको गुनासो छ "पेटभरि खान त समस्या छ, पढन मन भएर के गर्नु ?" गुनासो मिश्रित यो प्रश्न पूर्णबहादुर एक्लैको होइन । मकवानपुर जिल्लाका ग्रामीण भेगका थुप्रै पूर्णबहादुरहरुको निम्ति पढाई बैकल्पिक प्राथमिकता हो । उनीहरुको पहिलो प्राथमिकता दुई छाक टार्नु हो ।

चेपाङ (प्रजा) हरुको बाहुल्यता भएको मकवानपुर जिल्लाको उत्तरी भेगमा रहेका करिव २० हजार चेपाङमध्ये १३ प्रतिशत मात्रै साक्षर छन् । आर्थिक विपन्नता र शैक्षिक चेतनाका अभावका कारण उनीहरु अहिले पनि शिक्षाबाट बञ्चित छन् । त्यसो त चेपाङहरुको शैक्षिकस्तर वृद्धि नहुनुको मुख्य दोषी सरकार नै हो तर यसो भन्दैमा उसले यो जातिलाई पूरै वेवास्ता गरेको चाहिँ भन्न मिल्ने ठाउँ छैन । प्रजा विकासका लागि मकवानपुर जिल्ला विकास समितिले अहिलेसम्ममा कम्तीमा दुई करोड खर्च गरिसकेको छ । जसमध्ये ४० प्रतिशत रकम उनीहरुको शैक्षिक विकासमा खर्चिएको बताइएको छ ।

जंगलमा बसोवास गर्ने चेपाङलाई समाजसँग जोड्ने प्रयास गर्दै प्रजा विकास अभियान सुरु गरिएको २५ वर्ष नाघिसक्यो । यो अवधिमा १३ प्रतिशत चेपाङहरु साक्षर भएका छन् । जसलाई स्वयं चेपाङहरु पनि सकारात्मक मान्छन् । लगानीको पूर्णतः सदुपयोग नभए पनि केही हदसम्म स्वास्थ्य र शैक्षिक चेतना चाहिँ उनीहरुमा आएको छ । त्यसैले हुनुपर्छ समाजबाट टाढा एकान्त जंगलमा रहने चेपाङहरु अहिले बस्ती र समाजसँग घुलमिल भएर बस्न थालेका छन् । प्रजा विकास समिति मकवानपुरका राजाराम थापाका अनुसार हालसम्ममा एक महिलासहित २५ चेपाङले प्रवेशिका परीक्षा उत्तीर्ण गरिसकेका छन् । मञ्जु प्रजा, जो नेपाल चेपाङ संघकी उपाध्यक्ष समेत रहेकी छिन्, उनी प्रवेशिका उत्तीर्ण गर्ने एक मात्रै चेपाङ महिला हुन् धादिङका तिलकबहादुर प्रजा स्नातकोत्तरतह पढ्ने पहिलो चेपाङ हुन जो अहिले त्रिभुवन विश्वविद्यलयमा एम.एड. पहिलो वर्षमा अध्ययनरत छन् ।

मकवानपुरका चेपाङ वस्तीमा सरकारी मात्रै होइन, गैरसरकारी सहयोग पनि पुगेको छ । सो जिल्लाका उत्तरी भेगमा रहेका ३ मावि, ३ निमावि र ३८ प्राविमा चेपाङ विद्यार्थी भर्नाका लागि प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । प्रजा विकास समिति र अन्य गैरसरकारी संस्थाले चेपाङ विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति समेत दिने गरेका छन् ।

कम्तीमा २० हजार जनसंख्या रहेको मकवानपुरका चेपाङमध्ये औँलामा गन्न सकिने केहीले शिक्षा ग्रहण गर्दैमा त्यो समुदाय शिक्षित भयो चाहिँ भन्न मिल्दैन । मनहरि बजारमा प्रज्ञा मेडिकल हल सञ्चालन गर्दै आएका वीरबहादुर प्रजा सरकारको प्राथमिकतामा चेपाङ शिक्षा नपरेको गुनासो गर्दै भन्छन् "थोरै शैक्षिक सुधार भएको छ तर यो पर्याप्त चाहिँ होइन ।"

चेपाङहरुमा विद्यालय जाने प्रवृत्ति बढेको छ भने सँगै विद्यालय छोड्ने क्रम पनि । कारण भाषाको कठिनाइका कारण सरदर ९२ प्रतिशत विद्यार्थी विद्यालय जान छोडिरहेका छन् । विद्यालयमा चेपाङ भाषा नबुझ्ने शिक्षक र शिक्षकको भाषा नबुझ्ने विद्यार्थी हुने भएकाले विद्यार्थी पढ्न जान छाडिरहेका छन् । चेपाङहरुको आफ्नै भाषा भए पनि लिपि छैन । पढाउने शिक्षकको नियमित उपस्थिति नहुनु त्यसमाथि भाषाको समस्याका कारण यो जातिका बालबालिका पढाइबाट बञ्चित हुँदैछन् ।

मकवानपुरको खेराङ, राक्सिराङ, काँकडा, कालिकाटार, मार्ता, मनहरि, सरिखेत, डाँडाखर्क, भैँसे आदि गाउँहरुमा चेपाङ बस्ती रहेको छ । दशौं जनगणना अनुसार धादिङ, चितवन, गोर्खा, बाँकेका विकट गाउँमा बस्ने चेपाङहरुको जनसंख्या ५२ हजार २ सय ३६ छ । प्रजा विकास समितिका अनुसार, करिव वीस हजार जति चेपाङ मकवानपुरमा छन् । जसमध्ये साँढे आठ हजार जति १७ वर्ष मुनिका छन् । तीमध्ये लगभग दुई हजार मात्रै विद्यालय जाने गर्छन् । थोरैमा छ हजार चेपाङ बालबालिका अहिले पनि शिक्षाको अवसरबाट बञ्चित छन् ।

यसरी चेपाङहरुको शैक्षिक स्तरमा सन्तोषजनक सुधार नहुनुको जड भनेको उनीहरुको गरिवी हो । गरिवीको कारण मकवानपुरका चेपाङहरु परम्परागत धर्म संस्कृति समेत छोड्दैछन् । केही समय अघिदेखि नै चेपाङ समुदायमा क्रिश्चियन धर्मको प्रभाव बढ्दै थियो । अहिले यो झनै बढेको छ । आर्थिक तथा शिक्षाको आवश्यकता पूरा गरिदिने प्रलोभनमा क्रिश्चियन धर्म प्रचारकहरुले गरिव चेपाङलाई आफ्नो धर्मतिर आकर्षित गरेको प्रजा विकास समितिका राजाराम थापा बताउँछन् । उनी भन्छन् "शिक्षाको चेतना नभएकाले उनीहरुले आफ्नो धर्म संस्कृतिको महत्वबारे बुझ्न सकेका छैनन् ।" त्यसकारण सरकारले चेपाङ जातिको आर्थिक र शैक्षिक हैसियत बढाउन थप कार्यक्रमहरु अगाडि सार्नु जरुरी भइसकेको छ ।

शिक्षा लेख संगालो/शिक्षा पत्रकार समूह

;/sf/L c;kmntfsf] Pp6f gd"gf

पुरुषोत्तम सुवेदी

कुनै समय काठमाडौंका संभ्रान्त परिवारका छोराछोरीले मात्रै पढ्ने दरवार हाइस्कुलमा अहिले अलिकति हुनेखाने वर्गले समेत आफ्ना बालबच्चा पढाउँदैनन् । रानीपोखरीबाट पश्चिमतर्फको राणाकालीन थोत्रो दरवार जस्तो देखिने पुरानो दरवार हाइस्कुल अर्थात् हालको भानुमाध्यामिक विद्यालय संकटग्रस्त देखिन्छ । जीर्ण भवन, ठाउँठाउँबाट पानी चुहिने छाना अनि ह्रासोन्मुख शैक्षिक गुणस्तरले दिनप्रतिदिन दरवार हाइस्कुल ओरालो लाग्दैछ ।

२००४ सालसम्म निरन्तर बोर्डमा प्रथम र तीसको दशकमा धेरै पटक बोर्ड टेन भित्र पर्ने यस विद्यालयका आधाभन्दा बढी विद्यार्थी अहिले प्रवेशिका परीक्षामा असफल हुने गर्छन् । शैक्षिक सत्र २०५८/०५९ को प्रवेशिका परीक्षामा करिव ४५ प्रतिशत विद्यार्थी मात्रै यहाँबाट उत्तीर्ण भएका थिए । कुनै बेला राणा परिवारका छोराछोरीलाई अंग्रेजी पढाउन खोलिएको यो विद्यालयमा अहिले अधिकांश अंग्रेजीमै असफल हुने गरेका छन् ।

उपत्यका बाहिरबाट काठमाडौं आई मजदूरी गरी जीवन धानिरहेका वर्गका छोराछोरी र घरेलु कामदारहरु बढीजसो यो विद्यालयमा अध्ययन गर्छन् । विद्यालयका सहायक प्रधानाध्यापक रामराज कुँवर दिनानुदिन शैक्षिक प्रगति न्यून हुँदै जानुमा विद्यार्थीको पारिवारिक वातावरणले पनि असर पारेको बताउँछन् । भन्छन् "अधिकांश विद्यार्थीका अभिभावक ल्याप्चे लगाउने छन् । अनि कसरी तिनका छोराछोरीले पढ्ने वातावरण पाउँछन् र शैक्षिक स्तर राम्रो हुन्छ ?" विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष कनकराम भण्डारी त्यहाँ अध्ययनरत घरेलु कामदारका अभिभावक हुन् ।

विद्यार्थीको गुनासो बेग्लै छ । उनीहरु राम्रो पढाइ नहुनुमा विद्यालयको शैक्षिक वातावरण र शिक्षकहरुको गैरजिम्मेवारपनलाई दोषी ठान्छन् । कक्षा दशमा पढ्ने देवराज भण्डारी अपवादका एक/दुई शिक्षकबाहेक अधिकांश ढिलो पढाउन आउने गरेको बताउँछन् । राम्रो आर्थिक हैसियत भएको भए सो स्कुलमा पढ्ने थिइन भन्दै उनले भने "कहिलेकाहीँ त शिक्षकलाई पढाउन बोलाउनै जानुपर्छ ।"

कक्षा ९ र १० को अधिकांश विद्यार्थी अंग्रेजी शिक्षक घनञ्जय यादवको अध्ययनशैलीसँग सन्तुष्ट छैनन् । आगामी प्रवेशिकामा अघिल्ला वर्षका विद्यार्थीझैं फेरि अंग्रेजीमै असफल भइने हो कि भन्ने चिन्ता उनीहरुमा पनि छ । तर शिक्षक यादव भने विद्यार्थीकै पढाइतिर रुचि नभएको जवाफ दिन्छन् ।

पढाइ त सन्तोषजनक छैन नै, सँगै विद्यालय कुनै अतिरिक्त क्रियाकलाप समेत हुने गर्दैन । खेलकुद, हाजिरी जवाफ, बादविवाद प्रतियोगिता आदि अतिरिक्त क्रियाकलाप होस् भन्ने विद्यार्थीको चाहना विद्यालयले पूरा गर्न सकेको छैन ।

सहायक प्रधानाध्यापक कुँवर भन्छन् "कहिलेकाहीँ बौद्धिक क्रियाकलप चाहिँ गरेका छौँ। खेलकुद सामग्री अभावले खेलकुद कार्यक्रम गर्न विद्यालय असक्षम छ।"

बानेश्वर शान्ति विहारका ३५ जना भिक्षुसहित जम्मा ४७५ विद्यार्थी संख्या रहेको यस विद्यालयमा २४ जना स्थायी र ६ जना अस्थायी गरी जम्मा ३० जना शिक्षक कार्यरत छन्। यसमा सामाजिक शिक्षा र विज्ञान विषयमा विषयगत शिक्षक बढी छन् भने शारीरिक शिक्षकको अलावा कम्प्युटर शिक्षकको दरबन्दी छैन। नेपाल ट्रष्ट र इन्टिट नेपालले सहयोग स्वरुप दिएको २१ वटा कम्प्युटर भएर पनि विषयगत शिक्षकको अभावमा विषयगत रुपमा पठन पाठन हुदैन। कुँवरका अनुसार ज्ञानर्द्धक होस भनेर कक्षा सात देखि माथिकालाई बिहानको समयमा सिकाउने व्यवस्थासम्म गरिएको छ।

विद्यालयको स्थिति यसरी डामाडोल हुनुमा विद्यालय व्यवस्थपन समितिका अध्यक्ष कनकराम भण्डारी सम्पूर्ण विषयको विषयगत दक्ष शिक्षकको नियुक्तिमा जिल्ला शिक्षा कार्यालयको उदासिनता, स्कुलको कमजोर अर्थतन्त्र र सरकारको अस्थिर शिक्षा नीति जिम्मेवार रहेको बताउँछन्।

त्यसो त विद्यालय त्यतिविघ्न गरिव पनि होइन। कमलाक्षीस्थित ५ वटा सटरहरु २०५४ सालदेखि भाडामा लगाइएका छन्। वार्षिक १५ लाखका दरले भाडा आउने गरी ठेकेदारलाई जिम्मा दिइएको ती सटरवापतको आम्दानीको एक तिहाई अहिलेसम्म पनि उठ्न सकेको छैन। सहायक प्रधानाध्यापक कुँवर ठेकेदारसँगको कमजोर सम्झौताका कारण भनेजति रकम उठ्न नसकेको बताउँछन्। सम्झौतामा वार्षिक ३ किस्ता गरी सो भाडा बुझाइने सम्झौता भए पनि नबुझाएको अवस्था के गर्ने भन्ने केही किटान गरिएको छैन। तत्कालीन व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष ऐश्वर्यलाल प्रधानाङ्ग र तत्कालीन प्र.अ. सुवर्ण शाक्यको कार्यकालमा भएको सो सम्झौताका कारण पनि विद्यालय आर्थिक अभावमा रहनुपरेको विद्यालय सूत्र बताउँछ।

राजधानीको मुटुमा रहेको ऐतिहासिक विद्यालय आर्थिक अभाव, सरकारी उदासिनता र निजी विद्यालयको विगविगीका कारण यसरी हरेक दिन धराशायी बन्दैछ भने ग्रामीण भेगका विद्यालयको स्थिति के होला ? सहजै अनुमान गर्न सकिन्छ।

शिक्षा लेख संगालो/शिक्षा पत्रकार समूह

)()(